

MARI MÄKI-PETÄYS

Aleksanteri Nevski ja venäläisyyden aate

Aleksanteri Nevskin legenda on elänyt venäläisessä kulttuurissa keskiajalta meidän päiviimme asti. Filosofian lisensiaatti Mari Mäki-Petäys analysoi Nevski-kultin ilmentymiä Venäjän ja Neuvostoliiton historiassa.

■ Suurelle yleisölle keskiaika on usein sankaritarinoiden aikaa ja kansallista identiteettiä tukevien esimerkkien aarreaaita. Aleksanteri Nevskin merkitys Venäjän valtiollisessa ja poliittisessa kehityksessä on ollut näkyvällä sijalla Iivana Julman ajoista läpi Venäjän vaiherikkaan historian aina nykypäivään saakka, jolloin Venäjä etsii jälleen itseään, identiteettiään ja juuriaan uudessa poliittisessa tilanteessa. Tämän keskiaikaisen ruhtinaan legenda on lyönyt leimansa koko venäläiseen isänmaallisuuteen.

Aleksanteri Nevski (1220–63) on eräs Venäjän historian rakastetuimpia hahmoja. Hän on pyhimys ja soturi, isänmaatansa vartioiva sankari, joka jo elinaikanaan saavutti mainetta, mutta joka varsinkin kuolemansa jälkeen on syvästi koskettanut Venäjän kansan sydäntä. Aleksanteri Nevskin kuva on klisee, joka on toistanut vuosisatojen ajan aikansa patrioottiseen tai uskonnolliseen arvostukseen liittyviä ihanteita.

Aleksanteri Nevski oli ruhtinas aikana, jota neuvostoliittolaisessa historian kirjoituksessa kuvattiin feodaalisen hajaannuksen ajaksi, ja jolloin Venäjän maat yksi toisensa jälkeen alistettiin mongolien ylivaltaan. Hän oli ennen kaikkea sotilaallinen johtaja, joka huolehti kulloinkin hänelle määrättyjen maiden puolustuksesta. Vuodesta 1236 lähtien Aleksanteri vastasi Novgorodin puolustuksesta, kunnes vuodesta 1252 lähtien hän siirtyi Vladimiriin suuriruhtinaaksi.¹

Kuolema avasi tälle pohjoisvenäläiselle ruhtinaalle vielä toisen elämän, kun hänen legendansa jäi elämään jälkipolvien muistoissa. Aleksanteri Nevski haudattiin Koil-

lis-Venäjällä sijaitsevaan Vladimirin Jumalansynnyttäjän syntymän luostariin hänen kuoltuaan vuonna 1263. Nykyisin vallalla olevan näkemyksen mukaan hänen jo keskiajalla suosituksi tullut ja laajan levinneisyyden saanut pyhimyselämäkertansa kirjoitettiin juuri tässä luostarissa 1280-luvulla.²

Aleksanteri Nevskin esikuvallisuus

Aleksanteri Nevskin saavutukset ovat myöhempinä aikoina vedonneet venäläiseen isänmaallisuuteen. Pääasiassa Aleksanterin merkityksen katsotaan olevan siinä, että Venäjän historian vaikeana aikana, mongolien hävittäessä venäläisiä kaupunkeja, hänen onnistui pitää läntinen puolustus niin vahvana, että rintamat eivät siltä puolelta revenneet. Tämä puolustus nojaa ennen kaikkea hänen pyhimyselämäkerrassaan kuvattuun kahteen taisteluun; ruotsalaisia vastaan Nevalla vuonna 1240 ja saksalaista ritarikuntaa vastaan Peipsijärven jäällä vuonna 1242. Näiden ratkaisevien torjuntavoittojen katsotaan katkaissees paavin organisoimalta länsimaiden ekspansiolta kärsijän.³

Toinen Aleksanteri Nevskin ansioksi katsottu seikka on hänen pitäytymisensä ortodoksisessa uskossa. Vaikka paavi tarjosi apuaan mongolien torjuntaan, Aleksanteri kieltäytyi katolisten liittolaisten tarjoamista houkutuksista ja pitäytyi ortodoksisessa uskossa. Meille on säilynyt paavin ja Aleksan-

1. Aleksanteri Nevskin elämäntyötä on käsitelty useissa teoksissa, joista erään objektiivisimmista tarjoaa John Fennell (1983) *The Crisis of Medieval Russia*, London, 63–121.

2. Ju. K. Begunov (1995) *Zhitie Aleksandra Nevskogo v russkoj literature XII–XVIII vekov. Knjaz' Aleksandr Nevskij i ego epoha*, Sankt-Petersburg, 168–169.

3. Neuvostoliiton historiankirjoituksen näkyvimmat idän ja lännen suhteiden kommentaattorit olivat V. T. Pašuto (1968) *Vnešnaja politika drevnej Rusi*, Moskva; I. P. Šaskol'skij (1978) *Bor'ba Rusi protiv krestonoskoi agressii na beregab Baltiki v XII–XIII vv.*, Leningrad, 159–179; B. J. Ramm (1959) *Papstvo i Rus' v X–XV vekab*, Moskva, 159–179. Heidän tarjoamansa näkökanta Aleksanterin merkityksestä idän ja lännen välillä ei ole kylmän sodan ajoista perusnäkemysiltään muuttunut. Ks. A. A. Preobrazhenski (1985) "Pomnja svoe otetšestvo", *Voprosy istorii no 1*, 90–106; A. N. Kirpitšnikov (1996) "Aleksandr Nevskij: Mezhdud Zapadom i Vostokom", *Voprosy istorii No 11/12*, 115–118.

terin välistä kirjeenvaihtoa, joka todistaa, että sekä hän, että hänen vuonna 1246 Kultaisessa Ordassa myrkytetty isänsä Jaroslav olivat neuvotteluyhteyksissä lännen kirkon kanssa.⁴ Paavin kannalta lupaavasti alkanee neuvottelut raukesivat kuitenkin lopulta tyhjiin.⁵ Aleksanterin pyhimyselämäkerrassa on kuvattu lyhyt episodi, jossa kerrotaan kuinka Aleksanteri torjui paavin lähettämien kardinaalien uskon opetukset, ja kääntyi paavin lähetit takaisin.⁶

Pyhimyselämäkerrassa kerrottu tapaus kuvastaa Aleksanterin suunnanmuutosta liittolaisten etsinnässä. Liittolaissuhteen vaihto liittyi todennäköisimmin valtakamppailuun Aleksanterin nuoremman veljen Andrein kanssa, joka oli vuonna 1248 Karakorumissa nimitetty suuriruhtinaaksi. Mongolikaani oli aluksi nihkeä puuttumaan veljesten keskeisiin vallanperimyskiistoihin, kunnes vuonna 1252 Aleksanteri sai vihdoin Ordan tuen taakseen, ja mongolien rangastusretkikuntien tuella Andrei karkotettiin maasta ja joutui pakenemaan Ruotsiin. Aleksanteri tarvitsi siis mongoliliittolaisia saadakseen suuriruhtinaan paikan itselleen. Aleksanterista lähtien Pohjois-Venäjä oli kuulainen Kultaiselle Ordalle.⁷

Aleksanterin mongoleja myötäilevä politiikka onkin synnyttänyt erään merkellisimmistä hänen jälkivaikutustaan kantavista myyteistä. Hänen nöyrytymisensä on nimittäin myöhempien historioitsijoiden taholta tukittu paitsi diplomaattiseksi taituruudeksi, ennen kaikkea nöyryymiseksi tulevaisuuden vuoksi. Myöntymällä mongolivalloitukseen, Aleksanterin katsottiin pelastaneen Venäjän mongolien ylivoimaiselta tuho-koneistolta, sekä mahdollistaneen lännen vastaisen rintaman ylläpidon.⁸ Aleksanteri valitsi idän, kun hänen piti valita kahdesta pahasta, ja tällä teolla hänen katsotaan sekä turvanneen Moskovan johdolla tapahtuneen Venäjän myöhemmän historian suotuisan kehityksen, että ennen kaikkea pelastaneen venäläisten sielun. Mikäli Aleksanteri olisi liittoutunut paavin edustaman ”lännen” kanssa, olisivat venäläiset menettäneet tärkeinä pitämänsä kansalliset ja kulttuuriset erityispiirteensä, joista ortodoksinen uskonto edusti erästä sen tärkeimmistä ilmenty-

mistä. Myöntymällä vapaaehtoiseen mongolivalloitukseen Aleksanteri uhrasi maansa kadottamatta sen sielua.⁹

Edellä mainitulla historian tulkinnalla on vanhat perinteet, jotka periytyvät jo vallankumousta edeltäneeltä keisarilliselta Venäjältä. Tämän näkemyksen leviämisestä myös Venäjän ulkopuolella johdatteli pitkälti emigranttistorioitsija George Vernadsky, jonka patrioottiset ja ortodoksista traditiota arvottavat näkemykset vaikuttivat hyvin pitkälle myös läntisiin näkemyksiin Venäjän

4. Paavi Innocentius IV osoitti Aleksanterille kaksi bullaa, joista ensimmäinen on 23.1.1248 päivätty *Pater futuri saeculi*, ja toinen 15.9.1248 päivätty *Aperuit Dominus oculos*. A. J. Turgenev (1841) *Historia Russiae Monumenta, Tomus I*, Sankt Peterburg, 68–69; Acta Sanctorum (1867), October, xi. 286, Paris. Paavin Mongolihovissa Karakorumissa toimiva lähetti Plano Karpini toimi neuvottelijana paavin ja venäläisten ruhtinaiden välillä. Plano Karpini kirjoitti matkansa jälkeen teoksen *Historia Mongalorum*, joka ilmentää myös paavin ja venäläisten ruhtinaiden suhteita. Ks. Iohannes de Plano Carpini, ”Historia Mongalorum” esim. teoksessa Enrico Menestò (toim.) *Giovanni di Pian di Carpine, Storia dei Mongoli*, Spoleto. Lähteistä käy ilmi, että Venäjän ruhtinaat hakivat aktiivisesti liittolaisia lännestä. Osin neuvottelut etenivät paavin kannalta menestyksekkäästi, ainakin Luoteis-Venäjällä, missä Galitsian ruhtinas Daniil suostui paavin kruunaamaksi kuninkaaksi, mikä hänen osaltaan edellytti myös katolisen uskon vahvistamista kuningaskunnassaan. Paavin Aleksanterille lähettämät bullat osoittavat, että hän oli sangen toiveikas myös Aleksanterin suhteen.

5. Ks. James J. Zatko, (1857) ”The Union of Suzdal”, *Journal of ecclesiastical history*, no 8, 50.

6. Zhitie Aleksandra Nevskogo, Ju. K. Begunovin rekonstruktio Aleksanteri Nevskin varhaisimmasta pyhimyselämäkerran redaktiosta teoksessa *Ju. K. Begunov (1965) Pamjatnik russkoj literatury XIII veka* ”Slovo o pogibeli russkoj zemli”, Moskva, 193.

7. Fennell (1983) 106–108. Ks. myös John Fennell (1979) ”Andrej Jaroslavich and the Struggle for power in 1252: An investigation of sources”. *Russia Mediaevalis, tomus 1*, München, 49–63.

8. V. T. Pašuto (1975) *Aleksandr Nevskij*, Moskva, 112; Ks. myös *Illjustrirovannaja istorija SSSR*, Moskva 1975, 27.

9. George Vernadsky (1966) *The Mongols and Russia*, New Haven, 148–149. Vaikka neuvostoliittolaiset ja venäläiset tutkijat eivät niinkään painota Aleksanterin ansioita ortodoksinen uskon vaalijana, on sama asenne löydettävissä heidän kommentistaan Aleksanterin roolista venäläisten vapauden pelastajana. Koska Venäjän maat joka tapauksessa menettivät fyysisen vapautensa, alistuessaan Ordan verotukseen ja antaessaan sen kaanien puuttua sisäpolitiikkaansa, on venäläisten ”vapaus” tulkittava laadultaan pikemminkin henkiseksi. Vrt. Preobrazhenskij (1985) 90–106; Kirpitsnikov (1996) 115–118.

historiasta.¹⁰ Vernadskyn suurimpana kriitikona on esiintynyt Charles Halperin, joka on arvostellut Vernadskyn tapaa jatkaa vanhaa venäläistä traditiota, joka yhdistää humanit arvot kansalliseen konservatismiin.¹¹

Myyttiin arvottaa Aleksanteri Nevski tulevaisuuden suunnan viitoittajana on tartunut myös Walter Leitsch, joka kritisoi Aleksanteri Nevskin harteille sälytettyä tulevaisuuden ennustajan roolia. Historioitsijat nimittäin puhuvat Aleksanterin valinnoista, ikään kuin hän olisi osannut ennakoita, että mongolihallinnosta tulee pitkä ja raskas kausi Venäjälle, ja ikään kuin hän olisi jo etukäteen osannut viitoittaa kasvun mahdollisuudet silloin vielä pienenä linnoitettuna kauppapaikkana tunnetulle kaupunkipahaselle nimeltä Moskova. Leitschin argumentaatio nojaa ennen kaikkea siihen, että Aleksanterin oli mahdotonta tehdä tietoisia valintoja idän ja lännen välillä, sillä vaikka historialliset kehityslinjat myöhemmän ajan historian tutkijoille näyttäytyvät selkeinä, ja osoittavat ehkä tiettyä loogisuuttakin, ei hänellä omana aikanaan voinut olla kyseisiin suuriin valintoihin johtaneita tietoja.¹²

Väitetä että Aleksanteri toiminnallaan olisi vahvistanut läntistä puolustusta voidaan myös epäillä. Alistamalla suuren kaupunkikaupunki Novgorodin mongolien veronkeruuseen, Aleksanteri heikensi huomattavasti Novgorodin taloudellista asemaa, eikä tätä kautta suinkaan helpottanut kaupungin puolustukseen tarvittavia resurssien saantia.

Aleksanterilla ei voinut olla käsitystä siitä, että mongolihallinto todella jäisi niin pysyväksi instituutioksi, kuin se todellisuudessa jäi, kun vasta 1400-luvun Moskovan ruhtinaat karistivat vasallisuhteen rippeet harteiltaan. Siihenastiset Venäjän kontaktit arokansojen kanssa olivat aina todistaneet toista. Arokansojen hyökkäykset olivat olleet yksittäisiä ryöstö- ja valloitusretkiä, eikä mitään pysyviä arokansojen valtarakennelmia ollut aikaisemmin pystytetty Venäjän maille. Todennäköisintä olisikin, että myös Aleksanteri olisi ajatellut mongolien olevan tilapäinen uhka.¹³ Seikka, että Aleksanteri lopulta vuonna 1263 myrkytettiin Ordassa,

saattaa todistaa myös sitä, että Aleksanteri ei kenties sittenkään ollut enää niin halukas jatkamaan mongolien nöyränä vasallina.

1200-luvulla Venäjän ruhtinaskunnat olivat eläneet jo pitkään poliittisen hajanaisuuden tilassa. Kuinka siis Aleksanteri olisi alituessaan mongolihallinnolle voinut uhrautua Venäjän yhtenäisyyden puolesta, mikä oli Vernadskyn keskeinen argumentti hänen arvottaessaan Aleksanterin tekoja? Oliko Aleksanteri vallanhimoinen opportunisti, vai uhrautuva tulevaisuuden rakentaja? Historioitsijat tulevat epäilemättä kiistelemään näistä kysymyksistä vastakin.

Mitä Aleksanterin kultille tapahtui?

Aleksanteri Nevskin kulttia vaalittiin ennen kaikkea hänen nuorimman poikansa perustamassa Moskovan ruhtinasdynastiassa. Erityisesti tämä korostui Dimitri Ivanovtšin aikana. Ruhtinas Dimitri sai lisänimensä Donskoi (Donilainen) kuuluisassa Kulikovon taistelussa vuonna 1380, mikä osoittaa mielenkiintoisella tavalla hänen tietoisennastamisensa Aleksanteri Nevskiin, sillä todennäköisesti Aleksanteri sai lisänimensä Nevski (Nevalainen) samoihin aikoihin.¹⁴ Kulikovon taistelun jälkeen metropoliitta Kiprianus toimitti juhlallisen Aleksanteri

10. George Vernadsky opiskeli Venäjällä kuuluisien historioitsijoiden, Platonovin ja Kljutševskin johdolla, ja ehti luennoida Pietarin, Permin ja Tauran yliopistoissa, ennen kuin jätti sisällissodan runteleman Neuvostoliiton vuonna 1920. Hänestä tuli Yalen yliopiston Venäjän historian professori vuonna 1949.

11. Charles Jerome Halperin (1985) "Russia and the Steppe: George Vernadsky and eurasianism". *Forschungen zur osteuropäischen Geschichte* 36, Wiesbaden, 55–194; Halperinin kritiikkiä Vernadskyä kohtaan on seikkaperäisesti tarkastellut O. A. Akimova (1991) "Rus' i step': Obzor rabot Tš.D.Zh. Gal'perina". *Rus' Mezhdv vostokom i zapadom: Kul'trura i obštšestvo, X–XVII vv. Zarubezhnye i sovetskie issledovanija, Tšast' 1*, Moskva, 33–53.

12. Walter Leitsch (1978) "Einige Beobachtungen zum politischen Weltbild Alexander Nevskijs", *Forschungen zur osteuropäischen Geschichte*, no 25, 202–216.

13. Leitsch (1978) 210–112.

14. Aleksanterin lisänimi Nevski ilmaantuu kronikoihin ensimmäistä kertaa vasta 1400-luvulla. Ks. Fennell (1983), 103; J. Fennell & A. Stokes (1974) *Early Russian Literature*, London, 107; Begunov (1965), 31.

*Pavel. D. Korinin (1892–1967) maalaus vuosit-
ta 1942–43, Tretjagovin galleria, triptyykin ”Aleksanteri Nevski” keskiosa. – Tämä Neuvostoliiton
historian kirjoissa suosittu kuva kertoo Aleksanterista ihmisten mieliin piirtyneen mieliku-
van perusseikat. Aleksanteri on miekkaansa nojaava puolustaja, esimerkillinen sotilas, joka on valmis
ubraamaan itsensä isänmaansa vuoksi.*

Nevskin haudan avaamisen, joka antoi kultin kohotukseen kirkollista taustatukea.¹⁵

Vuosi 1547, jolloin Iivana IV Julma kruunattiin tsaariksi oli merkittävä Moskovan johdolla tapahtuneelle valtion identiteetin

kohottamiselle. Paitsi, että Moskovan johtaja oli ottamassa itselleen koko oikeuskaisen kristikunnan hallitsijan tittelin, toteutettiin mittava yleisvenäläisten pyhimysten kanonisoimisprosessi, jonka yhteydessä 14 venäläistä pyhimystä kanonisoitiin koko Venäjän ortodoksisessa kirkossa kunnioitettavien pyhien joukkoon. Aleksanteri Nevski oli ainoa ruhtinas tässä joukossa muiden edustaessa papistoa.¹⁶

Mitkä tekijät oikeastaan vaikuttivat Aleksanterin kanonisoimiseen? Walter Leitsch näkee tässäkin vastauksen löytyvän Aleksanterin ja mongolien suhteesta. Virallinen kanonisaatio on sekä kirkon että valtioval-
lan tarkoin harkittu puoltolause etenkin silloin, kun maallikoruhtinasta ollaan kohottamassa pyhien joukkoon. Leitschin mukaan syyt Aleksanterin kultin viralliseen korotukseen löytyvät – hieman yllättäen – hänen häpeällisestä mongolimyötäilystään.¹⁷

Dimitri Donskoi oli osoittanut Kulikovon voittonsa myötä, kuinka mongolien voittaminen oli kansan keskuudessa arvostettu ja valtavan suosion saavuttanut urotyö. Aleksanteri Nevskille tätä uroteon suorittamista ei voitu sovittaa, päin vastoin, hänhän teki kaikkensa tukahduttaakseen hallitsemiltaan mailta mongolien vastaisen opposition. Niinpä Aleksanterin kanonisaatio vaikutti tähän häpeällisen teon mitätöimiseen kahdella tavalla. Ensinnäkin, kanonisaation tuoman arvoval-
lan turvin kunnioitettu ruhtinaspyhimys nousi maallisten arvostelujen tuolle puolen.¹⁸ Toisaalta, koska Aleksanteri oli pyhä, hän kykeni muiden pyhien tavoin tekemään ihmeitä. Aleksanterin merkittävimmät ihmeet olivatkin sukulaistensa Dimitri Donskoin ja Iivana Julman rinnalla ta-
taarien vastaiseen taisteluun osallistuminen. Mitä hän ei eläessään ollut toteuttanut, sen hän mahdollisti pyhäksi tulleen ihmeiden tekijänä.

1500-luvulla kirjoitetut pyhimyselämäker-
ran versiot korostavatkin Aleksanteri Nevskin taivaallista suojelijan roolia vääräuskoisten muslimien vastaisissa taisteluissa. 1500-luvun lopulla kirjoitettu pyhimyselämäker-
ran redaktio kertoo Aleksanterin osallistumisesta Kulikovon taisteluun seuraavalla tavalla:

– – toinen Batu, kirottu Mamai tuli suuren haazarilais-joukon kanssa suuriruhtinas Dimitri Ivanovich Moskovalaista, kutsumanimeltään Donskoita vastaan, haluten julmasti vallata koko kristityn maan ja tuhota pyhän ja puhtaan kristinuskon. Kirkonpalvelijat näkivät yöllä näyn siinä kirkossa, missä Pyhän Aleksanterin jäännökset olivat. Eräät papit olivat rukoilemassa Aleksanterilta apua Haazarin poikien vastaiseen taisteluun. Kaksi vanhusta tuli Aleksanterin alttarille ja arkun äärelle, ja he sanoivat: ”Herra Aleksanteri, nouse ja kiirehdi sukulaisesi Dimitrin apuun, joka valmistautuu taisteluun vierasheimolaisia vastaan.”¹⁹

Edellä kuvatun episodin jälkeen Aleksanteri nousi haudastaan ja lähti apuun, eikä kulunut aikaakaan, kun moskovalaisten voitonhuudot jo kaikuivat Kulikovosta.²⁰

Samainen pyhimyselämäkerran redaktio vahvistaa Aleksanterin kuvaa jumalattomien haazarilaisten voittajana kertomalla, kuinka Aleksanteri osallistui myös vuonna 1572 Iivana Julman rinnalla taisteluun Krimin tatarikaani Devlet-Girein joukkoja vastaan.²¹ Vaikutelmaa vahvistaa pyhimyselämäkerran ylistysosuudessa Aleksanterille annettu vääräuskoisten torjujan kuva.²²

Moskovassa luotiin siis Aleksanterista todellisen uskonpuolustajan kuva. Dimitri Donskoin parina hän johti Iivana Julman esi-isien joukkoa myös kuuluisassa ikonissa *Tserkov voinstvujuššaja* (Sotiva kirkko) palavasta ja valloitetusta vääräuskoisten kaupungista kohti taivaallista Jerusalemia. Ikoni esittää visuaalisesti saman kuin 1500-luvun lopulla kirjoitettu Aleksanteri Nevskin pyhimyselämäkerran *Jona Duminin redaktio*; se on Iivana Julman ohjelmajulistus Moskovon vallan legitimoimiseksi. Tämä valtava, miltei neljä metriä leveä ikoni, joka oli 1550-luvulla sijoitettu Moskovon Kremliin Jumalanäidin kuolinuneen nukkumisen kirkkoon edusti Metropoliitta Makariuksen taiteellista koulukuntaa puhtaimmillaan.²³

Aleksanteri Nevskin kultissa tapahtui selkeä muutos 1700-luvun alussa, kun Aleksanteri muuttui vladimirilaisesta ruhtinaasta Itämeren rannalle vasta perustetun uuden pääkaupungin, Pietarin taivaalliseksi

suojelijaksi. Tuolloin Aleksanteri Nevski sai myös uuden muistopäivän ortodoksisessa pyhimyskalenterissa. Aikaisempi Aleksanteri Nevskin muistopäivä sijoittui hänen hautauspäivälleen, eli 23. marraskuuta. Nyt Pietari Suuri valitsi tarkkaa harkintaa osoittaneen uudeksi muistopäiväksi 30. elokuuta, eli Uudenkaupungin rauhan sopimuksen vuosipäivän. Nevan taistelupaikan läheisyyteen oli alettu jo vuodesta 1704 lähtien etsiä soveliaista paikkaa Aleksanteri Nevskin luostarille. Paikka löytyi ruotsalaisten aikoinaan rakentaman Landskronan linnoituksen paikalta, metsiköstä, joka oli nimetty Viktorian, Voiton kunniaksi.²⁴

Luostarin suojelijaksi tuli Aleksander Menšikov, joka piti nimikkopyhimystään suuressa arvossa. Menšikov oli Pietari Suuren arvovaltaisimpia suosikkeja, joka oli ansainnut suosionsa tsaarin silmissä paljolti sotatantereilla saavuttamiensa ansioiden vuoksi osallistuttuaan taisteluun ruotsalaisia vastaan sekä Pultavassa että Inkerin maalla.²⁵ Näin Aleksanteri Nevskin esimerkillisen hahmon avulla haluttiin osoittaa Venäjän hallitsijoiden ikimuistoinen oikeus Itämeren alueisiin.

15. Begunov (1995), 164. Dimitri Donskoi onnistui Venäjän hallitsijoista ensimmäisenä siirtämään dynastian perimysjärjestyksen suoraan vanhimmalle pojalleen, eikä hankalasti suvussa kiertävän fratrilineaarisen järjestyksen mukaan, mikä oli eräs syy Venäjän ruhtinaskuntien hajanaiseen ja sisällissodille alttiiseen hallintoon. Ks. Robert O. Crummey (1987) *The Formation of Muscovy 1304–1613*, London, 51.

16. A. S. Horošev (1986) *Politišeskaja istorija russkoj kanonizatsii XI–XVI vv*, Moskva, 170.

17. Leitch (1978) 207–210.

18. Leitch (1978) 202–216.

19. Jona Duminin redaktio Aleksanterin pyhimyselämäkerrasta 1500-luvun lopulta. Teoksesta V. Mansikka (1913) *Zhitie Aleksandra Nevskogo, Razbor redaktšij i tekst*, S-Peterburg, 103–104.

20. Ibidem.

21. Jona Duminin redaktio 113–116.

22. Jona Duminin redaktio 120.

23. V.I. Antonova & N. E. Mneva (1963) *Katalog drevnerusskoj zhirovopisi. Opyt istoriko-budozbestvennoi klassifikatsii. Tom vtoroi, XVI–XVIII veka*, Moskva, 128–129; Engelina Smirnova (1989) *Moscow Icons, 14th–17th Centuries*, Leningrad, 302; Crummey (1987) 201.

24. Ju. K. Begunov (1971) ”Drevnerusskie traditsii v proizvedenijah pervoj tšetverti XVIII v. ob Aleksandre Nevskom”, *Trudy otdela drevnerusskogo literatury XXVI*, Leningrad, 73–75.

25. Lindsey Hughes (1998) *Russia in the Age of Peter the Great*, New Haven, 432–438.

1700-luvun kultin uudistumiseen vaikutti myös saarnaaja Gavriil Buzhinskij, joka kirjoitti paitsi uuden pyhimyselämäkerran redaktion, myös jumalanpalvelustekstin Aleksanteri Nevskin uudelle muistopäivälle. Uusi pyhimyselämäkerta ja jumalanpalvelustekstin sisältö korostivat Aleksanterin kuvaa ennen kaikkea ruotsalaisten voittajana.²⁶ Merkittävää oli myös ihanneruhtinaan kuvan maallistuminen. Vuonna 1724 Aleksanterin kuvaaminen ikoneissa munkinasuisena kiellettiin, ja hänet sai kuvata ainoastaan sotivana ruhtinaan.²⁷

Tässä yhteydessä Aleksanterin sotasaavutuksia korostettiin tuomalla esille ennen kaikkea Nevan taistelu. Pietari halusi naittaa tyttärensä Annan Holstein-Gottorpin herttua Karl Fredrikille, joten turhia antipatioita saksalaisten kanssa vältettiin jättämällä Peipsijärven taistelun historiallinen merkitys vähemmälle huomiolle.²⁸

Venäläisen idean synty

Historian kirjoitus valottaa erinomaisesti Aleksanteri Nevskin merkitystä venäläiselle isänmaallisuudelle, ja omalta osaltaan heijastaa niin aikakautensa aatemaailmaa, kuin poliittista asennoitumista menneisyyden tapahtumiin. Venäjää on yleisesti luonnehdittu valtiokeskeisen historiankirjoituksen maaksi.²⁹ Suuntaus alkoi jo Pietari Suuren aikalaisesta, historioitsija Tatištševistä (1686–1750) ja jatkui 1800-luvun historiankirjoituksen virstanpylväiden, ja ennen kaikkea Nikolai Mihailovitš Karamzin (1766–1826) tuotannossa.

1800-lukua voidaan pitää aikakautena, jolloin suuret kansanjoukot tutustuivat Venäjän historiaan, ja tuolloin kuva Aleksanteri Nevskistä uhrautuvan hallitsijan ihanekuvana tuli tutuksi laajoille kansan joukoille. Karamzinilla oli ainutlaatuinen vaikutus tähän romantiikan ajan historiallisen kiinnostuksen heräämiseen. Karamzinin erikoisuutena on hänen historiankirjoitukseensa yhdistyvä kirjallinen taituruutensa ja esteettinen herkkyytensä, jonka hän välitti pääteoksensa *Istorija gosudarstvo Rossiiskago* välityksellä. Karamzinin työ liittyi aikakautteen, jolloin Venäjän kirjakieli oli muutosten kourissa, ja hänen *Istorijallaan* oli sy-

vällinen vaikutus muiden muassa Venäjän kirjallisuuden kultakauden runoilijoista kuuluisimpaan, A. S. Puškiniin, jonka harrastuksiin ja mielenkiinnon kohteisiin myös historiantutkimus kuului, sekä kirjailija Fedor Dostojevskin tuotantoon.³⁰

Sentimentalisuus oli 1800-luvun kirjallisuuden yleinen piirre, ja tämä heijastui erittäin vahvasti myös *Istorijaan*, joka sisälsi loistavasti esitetyn yhtenäisen näkemyksen Venäjän historiasta. Lisäksi siinä näkyy 1800-luvun alun kirjallisuuteen liittyvä erityispiirre, nimittäin ihmisen ja hänen sielunelämänsä esittäminen historiallista taustaa vasten.³¹ Karamzinin *Istorijan* ilmestyminen vuosina 1829–33 oli suuri tapahtuma Venäjän kulttuuripiireissä. Puškin, joka itse sattui teoksen ensimmäisten osien ilmestymisen aikaan olemaan vuodepotilaina, jolloin hänellä oli hyvää aikaa perehtyä teokseen, kertoo seuraavasti.

”Kaikki, jopa kaikkein muodikkaimmat naiset kiiruhtivat lukemaan synnyinmaansa historiaa – historiaa, joka siihen saakka oli ollut heille tuntematon. Karamzin näytti löytäneen Venäjän muinaisen historian, kuten Kolumbus oli aikoinaan löytänyt Amerikan.”³²

Istorijassa oli selvä tendenssi esittää Aleksanteri Nevski uhrautujana isänmaansa puolesta. On merkille pantavaa, että Karamzin käytti lähteinään sellaisia 1500-luvun Moskovan poliittisia ohjelmajulistuksia kuin *Stepennaja Knigaa* sekä *Voskresenskajan* ja *Nikonovskajan* kronikoita.³³ Kyseiset kronikat ovat kaksi 1500-luvun huomattavinta Moskovassa koottua kronikkalaitosta,³⁴ ja yhdessä tsaarien esi-isien kunniaa kohottavan *Stepennaja Knigan* (Sukupolvien kirja) kanssa niitä voidaan pitää 1500-luvun Moskovan valtopolitiikan virallisina legitimoijina. Niissä Aleksanteri Nevskin luonnehdintaan yhdistyi syvä alavire, mikä syntyi Aleksanterin nöyrästi alistuvasta suhtautumisesta tataarivalloitukseen. ”Aleksanteri Nevski kantoi kärsivällisesti julman riippuvaisuuden taakan, joka yhä enemmän raskasti kansaa.”³⁵

Kuvaukset Aleksanterin tunteista isän-

maataan kohtaan luovat Karamzinista patrioottisen historioitsijan, jonka vaikutus koko Venäjän tulevalle historiankirjoitukselle on ollut suunnaton. Hänen kirjallista taidokkuutta osoittava tyyllinen yhtenäisyytensä tähtäsi kuitenkin tiettyyn tarkoitukseen – Karamzin pyrki teoksellaan osoittamaan, että Venäjän yhtenäisyys oli monarkian ja yhtenäisesti sitä tukevan aateliston varassa.³⁶ Tämä heijastui Aleksanteri Nevskin kuvaukseen siten, että hänestä annettu kuva on mitä suurimmissa määrin ihannoiva. Aleksanterin nauttimaa kansansuosiota Karamzin hyödyntää moraalisena mallikuvana siitä, millainen hallitsijan ja kansan suhde on täydellisimmillään. Hallitsija tekee kaikkensa kansansa puolesta, minkä kansa puolestaan palkitsee lojaalisuuden ja kiintymyksen ilmaisulla. *Istorija* julkaistiin Nikolai I:n hallitusaikana, jolloin kansallinen herääminen ja venäläisyyden idea (*Russkaja ideja*) muotoutuivat Venäjällä.³⁷

Neuvosto-heroisointi

Keskiaika nähdään usein menneisyyden kulta-ajan näyttämönä, jossa esi-isien työt, esi-isien maa ja ikuisen totuuden etsintä ovat jatkuvan mielenkiinnon kohde. Se on myös kansallisten myyttien muotoutumisareena. Siinä missä myytit kuvastavat ihmisten käsityksiä todellisuudesta, on Aleksanteri Nevskikin nähtävä myyttisenä hahmona, jonka kautta heijastetaan oikeata moraalialia. Hänen ihannekuvansa kietoutuu ennen kaikkea kansalliseen myyttiin, jonka viimeisin suuri kehitysvaihe käynnistyi, kun Josif Stalin, eräs viime vuosisadan huomattavimmista Venäjän kansallisen identiteetin muokkaajista vaikutti lännen vastaisen nationalismin kehittymiseen.³⁸

Stalinin nationalismi heijastui erityisesti historian kirjoitukseen. Vuonna 1934 hän alkoi henkilökohtaisesti valvoa Neuvostoliiton historian kirjoitusta ja opetusta. Menneisyyden kulta-aika loi pohjaa paitsi neuvostopatriotismille, myös venäläiskansalliselle identiteetille. Historia oli ennen kaikkea isänmaallista historiaa, joka valjastettiin aluksi toisesta maailmansodasta selviytymiseen, ja kylmän sodan vuosina pönkittä-

mään Neuvostoideologian moraalista ylivoimaa.³⁹

Stalinin aikakausi identifioi kansallissankareita menneisyydestä, ja tähän prosessiin osallistuivat historioitsijoiden lisäksi myös monet kulttuuritahot; kirjailijat, kuvataiteilijat ja säveltäjätkin. Aleksanteri Nevskin kansallisen myytin rakennuksen keskeisiä tapahtumia olikin Stalinin ja elokuvaohjaaja Sergei Eisensteinin yhteistyö. Voitaisiin aivan oikeutetusti jopa sanoa, että Eisensteinin vuonna 1938 ohjaaman elokuvan *Aleksanteri Nevski* ensi-ilta antoi Aleksanteri Nevskin kultille uuden suunnan. Elokuvan ensi-ilta oli näet Aleksanteri Nevskin vanhana kirkollisena juhlapäivänä, 23. marraskuuta,⁴⁰ mikä osaltaan osoitti, kuinka taitavasti Stalin osasi vedota vanhoihin venäläiskansallisiin ja ortodoksisiin traditioihin.

Elokuva kuitenkin riisui sankaristaan kaikki pyhimyksen piirteet, ja teki hänestä täysin maallisen, eepisen sankarin, patri-

26. Begunov (1971) 75–82.

27. Hughes (1998) 277.

28. Leitsch (1978) 203.

29. Osmo Jussila (1983) ”Venäjän keisarikunnan historiankirjoitus”, teoksessa *Historiankirjoituksen historia*, Helsinki, 126–141.

30. George Vernadsky (1978) *Russian Historiography: A History*, Sergei Pushkarev (toim.), Massachusetts, 45–49.

31. D. S. Lihatshev (1988) ”Predislovie”, teoksessa N. M. Karamzin *Istorija gosudarstva Rossijskogo. Kniga I, toma I, II, III, IV. Reprintnoe vosproizvedenie izdanija 1842–1844 godov*, Moskva, 5.

32. Vernadsky (1978) 52–53; Lihatshev (1988) 6.

33. Karamzin (1988) 44–45.

34. B. M. Kloss (1989), ”Letopis’ nikonovskaja”, *Slovar’ knizhnikov i knizhnosti drevnej Rusi* (lyhennetään jatkossa *SKiKDR*), Vtoraja polovina XIV–XVI v., Tšast’ 2, Moskva, 49; S. A. Levina (1989) ”Letopis’ voskresenskaja”, *SKiKDR*, Vtoraja polovina XIV–XVI v., Tšast’ 2, Moskva 1989, 39–42.

35. Karamzin (1988) 54.

36. Vernadsky (1978) 52; Lihatshev (1988) 6.

37. Elena Hellberg-Hirn (1998) *Soil and Soul: The Symbolic World of Russiannes*, Ashgale, 5.

38. Ks. *Russian Nationalism Past and Present*, (1998) Geoffrey Hosking and Robert Service (toim.), New York.

39. Osmo Jussila (1983) ”Historiankirjoitus Neuvostoliitossa” teoksessa *Historiankirjoituksen historia*, . 216–226; E. A. Rees (1998) ”Stalin and Russian Nationalism”, teoksessa *Russian Nationalism*, 79–102.

40. Ian Christie and David Elliot (toim. 1988) *Eisenstein at Ninety*, Oxford, 155.

On selvästi nähtävissä, että tämä kansallisen historiallisen idean tunnistaminen sai alkunsa 1500-luvulla. Venäjältä oli tulossa Moskovan johdolla Pyhä Venäjän maa, joka otti kantaakseen vastuullisen uskonnollisen tehtävän, ja jonka hallitsija, tsaari omasi paitsi jumalaisen roolin, myös esi-isät, jotka teoillaan olivat valmistaneet Moskovan roolia suureen tehtäväänsä. Aikana, jolloin isovenäläiset kokosivat voimansa ja ottivat vastaan suurimman mahdollisen haasteen kristikunnan oikean uskon vaalijana, Aleksanteri Nevski symbolisoi venäläisten voimaa puolustaa kansakuntaa sitä uhkaavilta ulkoisilta vaaroilta. Toisaalta hän myös antoi ihanteellisen esimerkin kaiken voittavasta uhrautuvuudesta isänmaan puolesta.

Aleksanteri Nevski ja nykyvenäläinen isänmaallisuus

Kun Neuvostoliitto hajosi vuonna 1991, etsittiin jälleen kerran venäläistä ideaa uudessa ja hämmentävässä poliittisessä tilanteessa. Boris Jeltsin nimitti filosofiasta, tiedemiehistä ja kulttuurielämän edustajasta työryhmän, jonka tehtäväksi tuli löytää venäläisen idean mukainen vastaus nykypäivän uusille haasteille. Uudessa poliittisessä ja taloudellisessa tilanteessa katsottiin keskiajan demokraattisen Novgorodin vastaavan oikeaa venäläistä mallia menneisyydestä. Työryhmän jäsen Leonid Smirnov katsoi olevan erittäin tärkeää koettaa löytää venäläinen idea tasapainottamaan valtion tilannetta, sillä hänen mukaansa venäläisillä on aina ollut tarve kuulua johonkin suurempaan prosessiin ja historialliseen kontekstiin.⁴⁹

Menneisyydestä haetaan yhä edelleen voimavaroja ja mallikuvia nykyhetken haasteisiin. Ansoitunut Aleksanteri Nevskin pyhimyselämäkerran tutkija, Juri Begunov on kiteyttänyt koko Aleksanteri Nevskin merkityksen seuraavalla tavalla: Aleksanteri Nevskin henkilöhaahmon avulla voidaan ilmaista kaksi keskeisintä venäläisen idean peruskäsitettä, nimittäin venäläisten korkea moraalit taistelussa isänmaansa puolesta, ja kansallisen pelastuksen utopia.⁵⁰

Tämä kansallisen pelastuksen utopia on nähtävissä punaisena lankana koko Venä-

jän historian kirjoituksessa. Näin nähtynä historiallinen tapahtumain kulku etenee vääjäämättä kohti tarkoitustaan, keskiaikaisesta hajaannuksesta kohti Moskovan tsaarirutua ja yhtenäistä Venäjää. Niin myös uusi Venäjä haluaa etsiä henkiset voimavaransa ja hakea tarkoituksensa tältä esi-isien viitoittamalta tieltä.

Vuonna 1995 presidentti Boris Jeltsin antoi ukaasin, että Aleksanteri Nevskin syntymäpäivää tulee kirkollisesti muistaa kaikilla niillä alueilla, missä tämä elinaikoinaan vaikutti. Aleksanteri Nevskin muiston kohoaminen erityisesti Pihkovassa, Venäjän läntisimmillä alueilla Viron naapurustossa, voidaan katsoa myös kannanotoksi Naton laajenemista vastaan Baltiassa.⁵¹

Aleksanteri Nevskin kultti on yhä edelleen elävää arkielämää muun muassa Pihkovassa, tärkeässä varuskuntakaupungissa, jossa Tsetseniaan lähtevät nuoret miehet saivat koulutuksensa ja josta heidät lähetettiin sotatantterelle Pihkovan Aleksanteri Nevskin kirkossa pidetyn jumalanpalveluksen jälkeen. Kaupungin edustalla käytiin ”suuri läntisen aggression tukahduttanut taistelu”, jonka vuosipäivää 18.4. vietetään

41. David Bordwell (1993) *The Cinema of Eisenstein*, Cambridge, 27.

42. Bordwell (1993) 212; Leon Moussinac (1970) *Sergei Eisenstein: An Investigation into His Films and Philosophy*, New York, 185.

43. Bordwell (1993) 211–212.

44. I. Smirnov (1965) *A Short history of the USSR, Part I*, Moscow, 54–56.

45. Smirnov (1965) 59.

46. (1975) *Illjustrirovannaja istorija SSSR*, Moskva, 27.

47. Ks. esim. Per Arne Bodin (1993) *Ryssland och Europa: En kulturbistorisk studie*, Stockholm, 55–57.

48. Mari Mäki-Petäys (2000) ”Border heroism in the Life of Alexander Nevskiy”, *Etnitšna istorija narodiv Evropi. Ukraina ta Finljandija: zabidni j sbidni vplivi na istorititšnij ta kul’turnij rozvitok. Zbirnik naukovih prats, vipusk 5*, Kiev 2000, 22–27; Mari Mäki-Petäys (1999) ”Eufrateelta Nevalle: Aleksanteri Nevskin pyhimyselämäkerran keskiaikaisten esikuvien lähtökohdia”, *Ortodoksia* 48, Jyväskylä, 125–140; Mari Mäki-Petäys (1999) ”Nomen est omen: Esimerkkejä Aleksanteri Nevskin pyhimyselämäkerran kielikuvista”, *Faravid* 22/23, Jyväskylä, 163–180.

49. Peter Ford (1997) ”Medieval city holds key to ”Russian idea”, *Christian Monitor* vol. 89 06/05/1997.

50. Begunov (1995) 168–169.

51. Anti Selart (2000) ”Aleksander Nevski: Märkmeid ühe püha suurvürsti postuumse karjääri kohta”, *Akadeemia* No 1, 141.

Pihkovan Aleksanteri Nevskin kirkossa Venäjän sotakunnian päivänä.

Nykyvenäläinen historiantutkimus ei ole vielä olennaisesti eronnut painotuksiltaan neuvostoliittolaisten historioitsijoiden näkemysistä. Venäläistä keskiajan tutkimusta onkin luonnehtinut kummallinen ristiriita, sillä syvällinen keskiajan kirjallisuuden tuntemus ei ole kuulunut historiantutkimuksen avuihin. Keskiajan kirjallisuuden tuntijoita, tutkijoita, jotka ovat osanneet kriittisesti suhtautua lähteisiin, on ollut 1700-luvulta lähtien, aina näihin päiviin saakka. Pyhimyselämäkertojen tutkimuksella, kirjallisuuden tutkimuksella, sekä vielä erikseen Aleksanteri Nevskin hagiografian tutkimuksella on jo pitkät perinteet.⁵² Tästä huolimatta historiantutkimus käyttää yhä edelleen keskiaikaisia lähteitä häikäilemättä hyväkseen ja tulkitsee historiaa sopivaksi katsomallaan tavalla.

Tälle ristiriidalle on jotenkin tyypillistä, että jopa kokoomateoksessa, johon on koottu uusin Aleksanteri Nevskiä koskeva tutkimus, myös arvostetut kirjallisuuden tuntijat antavat siunauksensa vailla lähdekritiikkiä oleville historian tulkinnoille, ja painottavat itsekin Aleksanteri Nevskin esimerkillistä patriotismia. Vuonna 1990 Nevan taistelusta tuli kuluneeksi 750 vuotta, ja tämän kunniaksi aiheesta pidettiin Leningradissa kansainvälinen historiantutkijoiden seminaari. Seminaariesitelmistä koottiin kokoelmateos *Knjaz' Aleksandr Nevskij i ego epoha*, joka julkaistiin Pietarissa vuonna 1995. Julkaisuun on koottu käytännössä uusin venäläinen Aleksanteri Nevskiä koskeva tutkimus. Teoksessa on hagiografiaan nojaavia selvityksiä Nevan taistelun kulusta ja muutaman länsimaisen tutkijan uusimpia näkemyksiä keskiaikaisten lähteiden tulkinnoista.⁵³

Tyypillistä kaikille julkaisun venäläisille tutkijoille on se, että Aleksanteri Nevski esitetään korostuneesti historiallisena sankarina ja ihannekuvana. Myöskään keskiajan kirjallisuuden tuntijat eivät poikkeaa tästä linjasta. Tunnetuimman venäläisen keskiajan kirjallisuuden tutkijan, vastikään edesmenneen akateemikko D. S. Lihatševin sanat kuvastavat venäläisten sielun syövereihin

asti ulottuvaa historian näkemystä. Lihatšev siteeraa ensiksi Aleksanteri Nevskin pyhimyselämäkerran kirjoittajan korkealentoisia lauseita siitä, kuinka Jumala soi armaan Aleksanteri Nevskille, ja jatkaa sitten: ”Ja me uskomme häntä, koska elämä on väliaikaista, mutta teot ikuisia, ja niitä arvostavat niin kansa kuin historia.”⁵⁴

Samassa julkaisussa Aleksanteri Nevskin muistoa ylistetään: ”Aleksanteri Nevskin nimi ja synnyinmaan puolustajien sotaisat urotyöt säilyttävät ikuisesti paikkansa kansan muistoissa.”⁵⁵ Todellakin, huolimatta poliittisista myllerryksistä sekä vaihtuneista valtiollisista ideologioista ja uskonnoista Aleksanteri Nevskin asema on säilynyt liki muuttumattomana. Venäläinen tutkimustraditio on ollut tähän saakka kykenemätön irrottautumaan historiantutkimuksensa patrioottisesta tehtävästä.⁵⁶ Aleksanteri Nevskin pyhimyselämäkerran redaktioita tutkinut Ju. K. Begunov toteaa, että muinaisvenäläinen moraaliksi asetti perustan venäläiselle historismille – ”historialliselle muistolle” – niin politiikassa kuin kulttuurissa.⁵⁷ Venäläisen historiantutkimuksen suuri paradoksi onkin, että se on pääosin toteuttanut sitä

52. Mansikka (1913); N. Serebrjanskij (1915) *Drevne-Russkija knjazheskija zhitija*, Moskva; V. P. Adrianova-Perets (1947) *Oišereki poetišeskogo stilja drevnej Rusi*, Moskva; D. S. Lihatšev (1947) ”Galitskaja literaturnaja traditsija v zhitii Aleksandra Nevskogo”, *Trudy otdela drevne-russkoj literatury V*, Moskva, 36–56; D. S. Lihatšev (1967) *Poetika drevnerusskoj literatury*, Leningrad.

53. Teoksen venäläisten toimittajien asennetta kuvastaa muun muassa se, kuinka tanskalaisen historioitsija John Lindin lähdekriittisiä huomioita sisältänyttä artikkelia oli tekijän tietämättä lyhennelty. Ks. D. G. Lind (1995) ”Nekotorye soobrazhenija o Nevskoj bitve i ee znatšenie”, teoksessa *Knjaz' Aleksandr Nevskij i ego epoha*, 44–54. Vrt. John H. Lind (1991) ”Early Russian-Swedish Rivalry: The Battle on the Neva in 1240 and Birger Magnusson's Second Crusade to Tavastia”, *Scandinavian Journal of History vol. 16, No 4* (1991), 269–295.

54. D. S. Lihatšev (1995) ”Slovo ob Aleksandre Nevskom”, *Knjaz' Aleksandr Nevskij i ego epoha*, 14.

55. Ju. F. Sokolov (1995) ”Aleksandr Nevskij: Formirovanie litšnosti”, *Knjaz' Aleksandr Nevskij i ego epoha*, 43.

56. Ks. Pašuto (1968); Šaskol'skij (1978), 147–196; Ramm (1959) 159–179; V. T. Pašuto (1975) *Aleksandr Nevskij*, Moskva; Preobrazhenskij (1985), 90–106; Kirpitičnikov (1996) 115–118.

57. Begunov (1995) 170.

samaa historiannäkemyttä, minkä pohjalle jo muinaiset kronikat rakentuivat. Tämän mukaan kirjoitetun historian kaikki osat alueet ovat täydentäneet toisiaan yhtenäisen maailmankuvan luomisessa. Oleellista tässä maailmankuvan rakentumisessa on nimenomaan se, että mikä on tapahtunut jo aiemmin, toimii joko varoittavana esimerkkinä tai ihanteena, mallina tuleville sukupolville.

Näin jokainen aikakausi on hyödyntänyt historiaa siten, että se on valinnut menneestä joko tietoisesti tai tahattomasti sellaisia piirteitä, jotka korreloivat nykyisyyden kanssa, osoittavat kehityksen suuntaa ja palvelevat sitä. Siten venäläiset historioitsijat ovat pääpiirteissään toimineet kuten muinaiset kronikoiden kopioijat – he ovat kirjoittaneet historiaa yhä uudelleen ja uudelleen oman aikakautensa vaatimusten mukaisesti. ■